

Borulardaki Genişleme, Daralma ve Bağlantı Parçalarındaki Sürtünme Kayıpları

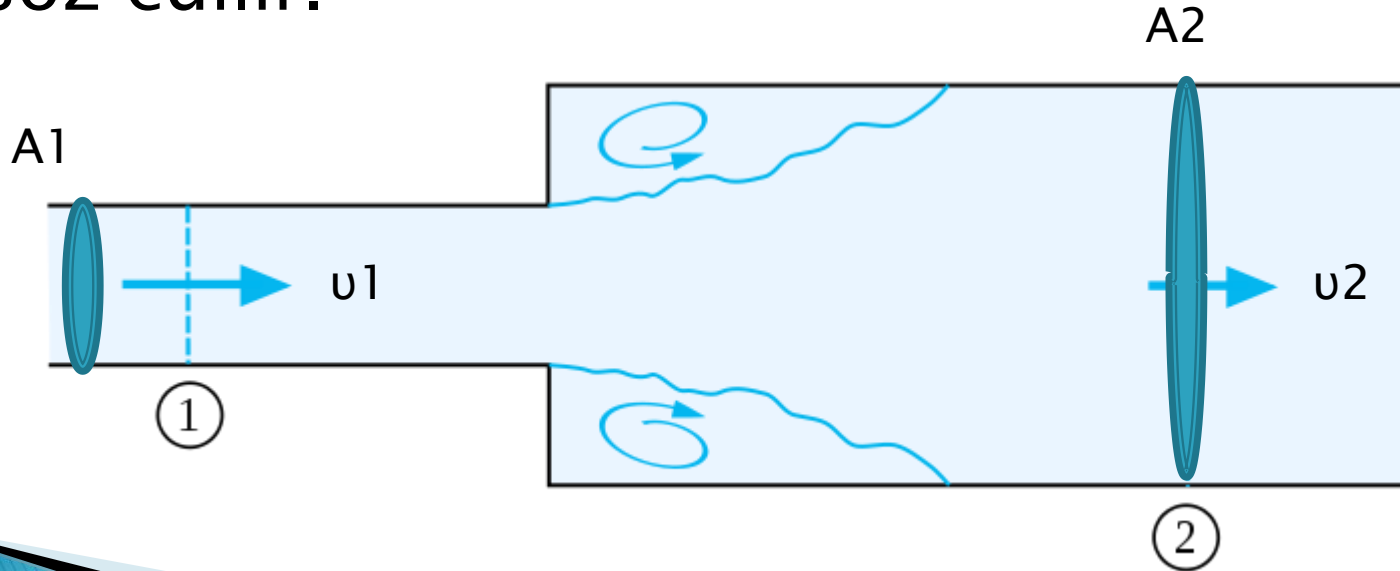
- ▶ Düz borudaki sürtünme kaybını:

$$F_f = \frac{4 f \Delta L v^2}{2D}$$

- ▶ Bu sadece düz boru için geçerlidir. Ancak akışkanın hızının yönü veya büyüklüğü değişiyorsa ek sürtünme kayıpları oluşur.

1) Ani Geniřlemede Sürtünme Kayıpları

- ▶ Eğer borunun kesiti çok yavaş bir şekilde genişliyorsa, ya çok az bir enerji kaybı olur veya ilave bir enerji kaybı meydana gelmez.
- ▶ Eğer değişim ani ise ilave enerji kayıplarından söz edilir.

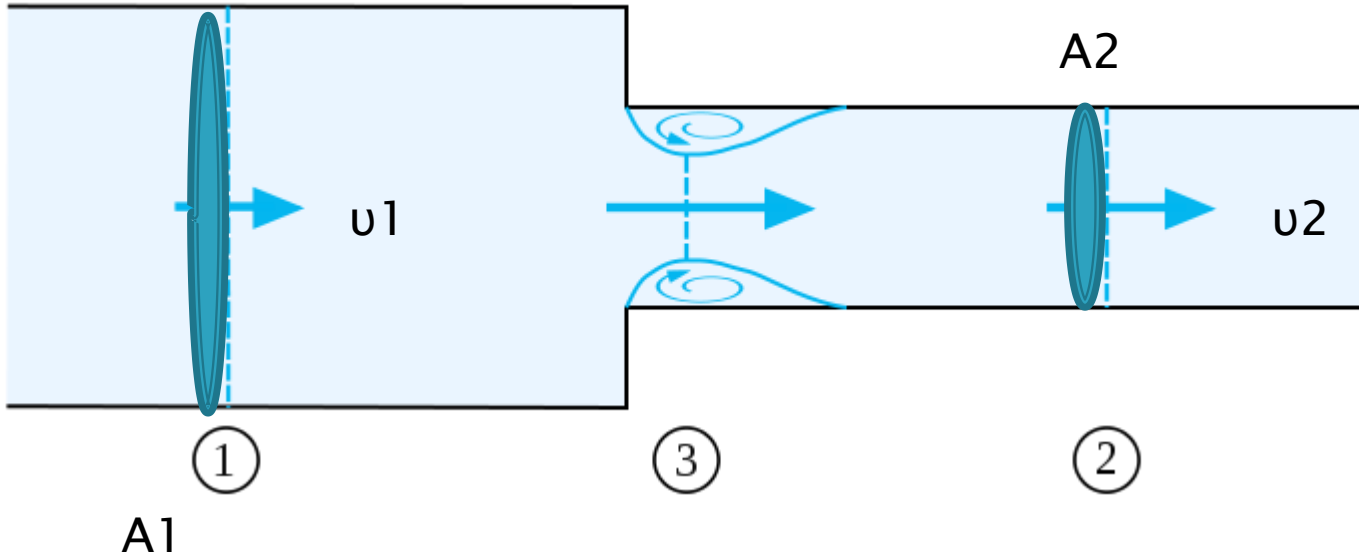

$$h_{ex} = K_{ex} \frac{v_1^2}{2\alpha}$$
$$K_{ex} = \left(1 - \frac{A_1}{A_2}\right)^2$$

- ▶ h_{ex} : ani genişlemedeki sürtünme kaybı (J/kg)
- ▶ K_{ex} : genişleme kaybı katsayısı
- ▶ v_1 : küçük borudaki akışkanın hızı (m/s)
- ▶ $\alpha = 1/2$ laminer
- ▶ $\alpha = 1$ turbulent

2) Ani Daralmanda Sürtünme Kayıpları

- ▶ Eğer borunun kesit alanı aniden daralıyorsa, borunun köşelerinde akışkan sıkışıp ek sürtünme kayıplarına yol açar.

$$h_c = K_c \frac{v_2^2}{2\alpha}$$

$$K_c = 0.55 \left(1 - \frac{A_2}{A_1} \right)$$

- ▶ h_c : ani daralmadaki sürtünme kaybı (J/kg)
- ▶ K_c : daralma kaybı katsayısı
- ▶ v_2 : küçük borudaki akışkanın hızı (m/s)
- ▶ $\alpha = 1/2$ laminer
- ▶ $\alpha = 1$ turbulent

3) Bağlantılar ve Vanalardaki Sürtünme Kayıpları

- ▶ Boru tesis ve montajında kullanılan her türlü bağlantı elemanlarına FITTINGS denir.
- ▶ Bağlantı elemanları boruları birbirine eklemeye kullanılır. Akışın doğrultusunun değiştirilmesi, kollara ayrılması veya kolların tek bir akıntı halinde birleştirilmesi de yine boru bağlantı elemanları sayesinde gerçekleştirilir.
- ▶ Borulardaki bağlantı elemanları ve vanalar da düz boruda akan normal akışın düzenini bozar ve ekstra sürtünme kayıplarına neden olur.

- ▶ **Dirsek (Elbow):** Akışkanın yönünü değiştirmek için boru hatları üzerine bağlanan bağlantı elemanlarına **dirsek** denir. Değişik açılarda üretilebilirler ama en yaygın olarak kullanılan 90° lik olandır.

90° lik dirsek 45° lik dirsek

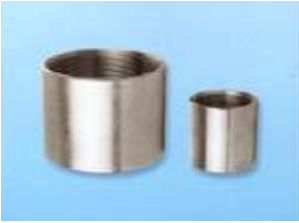
- ▶ **T- Bağlantısı (Tee):** Yaygın olarak TE diye ifade edilir. Üç yollu bağlantı elemanıdır

- **Dönüş (Return bend):** Akışkanın yönünü 180°C değiştirmek içindir.

- ▶ **Kaplin–Manşon (Coupling):** Bir boru parçasının içine diş açılmış olanına manşon, dışına diş açılmış olanına nipel denir. Kaplinler bir bağlantı elemanıdır.

- ▶ **Rekor (Union):** Küçük çaplı boruların sökülebilir dişli elemanlarıdır. Çoğunlukla tesisat ve basıncın fazla olmadığı yerlerde kullanılır.

Vanalar

- ▶ Akışkanları durdurmak, yol vermek veya ayarlamak için boru hatlarına monte edilmiş ekipmanlardır.
- ▶ Bazı vanalar tümüyle açık veya kapalı olarak kullanılır; buna "açık-veya-kapalı" servis denir.
- ▶ Bazıları ise yarım açık konumunda da kullanılabilir.
- ▶ Değişik çeşitleri bulunur: Sürgülü vanalar (Gate Valve), Glob Vanalar (Globe Valve), Çek Vanaları (Check Valve) vb.
- ▶ Gıda fabrikalarında prosesin ve ürünün çeşidine göre uygun vanalar kullanılır.

3) Bağlantılar ve Vanalardaki Sürtünme Kayıpları

$$h_f = K_f \frac{v_1^2}{2}$$

- ▶ h_f : bağlantı parçaları veya vanadaki sürtünme kaybı (J/kg)
- ▶ K_f : bağlantı parçaları veya vanadaki sürtünme katsayısı
- ▶ v_1 : düz borudaki akışkanın hızı (m/s)

- ▶ Kf değerleri deneysel olarak laminer ve turbulent akış için ayrı ayrı bulunmuş ve tabloları verilmiştir.
- ▶ Tablo 2.10–1 : vanalar ve bağlantılarda turbulent akış için sürtünme kaybı faktörü
- ▶ Tablo 2.10–2 : vanalar ve bağlantılarda laminer akış için sürtünme kaybı faktörü

TABLE 2.10-1. Friction Loss for Turbulent Flow Through Valves and Fittings

Type of Fitting or Valve	Frictional Loss, Number of Velocity Heads, K_f	Frictional Loss, Equivalent Length of Straight Pipe in Pipe Diameters, L_e/D
Elbow, 45°	0.35	17
Elbow, 90°	0.75	35
Tee	1	50
Return bend	1.5	75
Coupling	0.04	2
Union	0.04	2
Gate valve		
Wide open	0.17	9
Half open	4.5	225
Globe valve		
Wide open	6.0	300
Half open	9.5	475
Angle valve, wide open	2.0	100
Check valve		
Ball	70.0	3500
Swing	2.0	100
Water meter, disk	7.0	350

Source: R. H. Perry and C. H. Chilton, *Chemical Engineers' Handbook*, 5th ed. New York: McGraw-Hill Book Company, 1973. With permission.

TABLE 2.10-2. Friction Loss for Laminar Flow Through Valves and Fittings (K_1)

Type of Fitting or Valve	Frictional Loss, Number of Velocity Heads, K_f Reynolds Number					Turbulent
	50	100	200	400	1000	
Elbow, 90°	17	7	2.5	1.2	0.85	0.75
Tee	9	4.8	3.0	2.0	1.4	1.0
Globe valve	28	22	17	14	10	6.0
Check valve, swing	55	17	9	5.8	3.2	2.0

- ▶ Tüm bu sürtünmelerden kaynaklı kayıpları mekanik enerji dengesinde kullanabiliriz.

$$\frac{1}{2\alpha} \Delta v^2 + g\Delta z + \frac{\Delta P}{\rho} + \sum F + W_s = 0$$

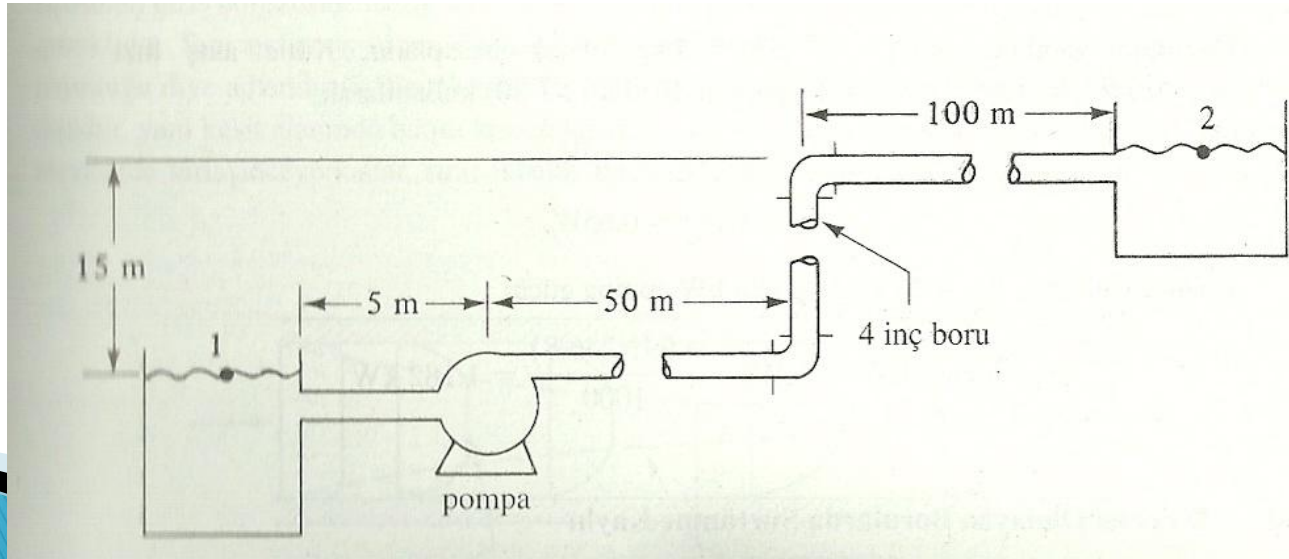
$\sum F$ = Düz borudaki sürtünme+
Ani genişlemeden kaynaklanan sürtünme+
Ani daralmadan kaynaklanan sürtünme+
Bağlantı parçaları ve vanalardan
kaynaklanan sürtünme

$$\sum F = \frac{4f\Delta Lv^2}{2D} + K_{ex} \frac{v_1^2}{2\alpha} + K_c \frac{v_2^2}{2\alpha} + K_f \frac{v_1^2}{2\alpha}$$

Örnek 2.10-6'ya evde çalışın.

Örnek 2.10-7

- ▶ 20°C deki su bir tanktan daha yüksekteki bir tanka $5 \times 10^{-3} \text{ m}^3/\text{s}$ hızla pompalanmaktadır. Şekilde gösterilen tüm borular 4 inç, çizelge 40 borudur. Pompa %65'lik bir verime sahiptir. Pompanın gerçek gücünü kW olarak hesaplayınız.

Örnek

- ▶ Bir saklama tankında yoğunluğu 1030 kg/m^3 olan süt bulunmaktadır. Bu süt şekilde görüldüğü gibi 2 noktasından $0.223 \text{ ft}^3/\text{s}$ hızında boşaltılması istenmektedir. Sütün bu hızda 2 noktasından akabilmesi için H yüksekliğinin ne olması gerekir? Kullanılan borular standard çelik borular olup tarife sayısı 40'dır.
- ▶ $\mu(\text{süt}) = 2.12 \times 10^{-3} \text{ Pa.s}$

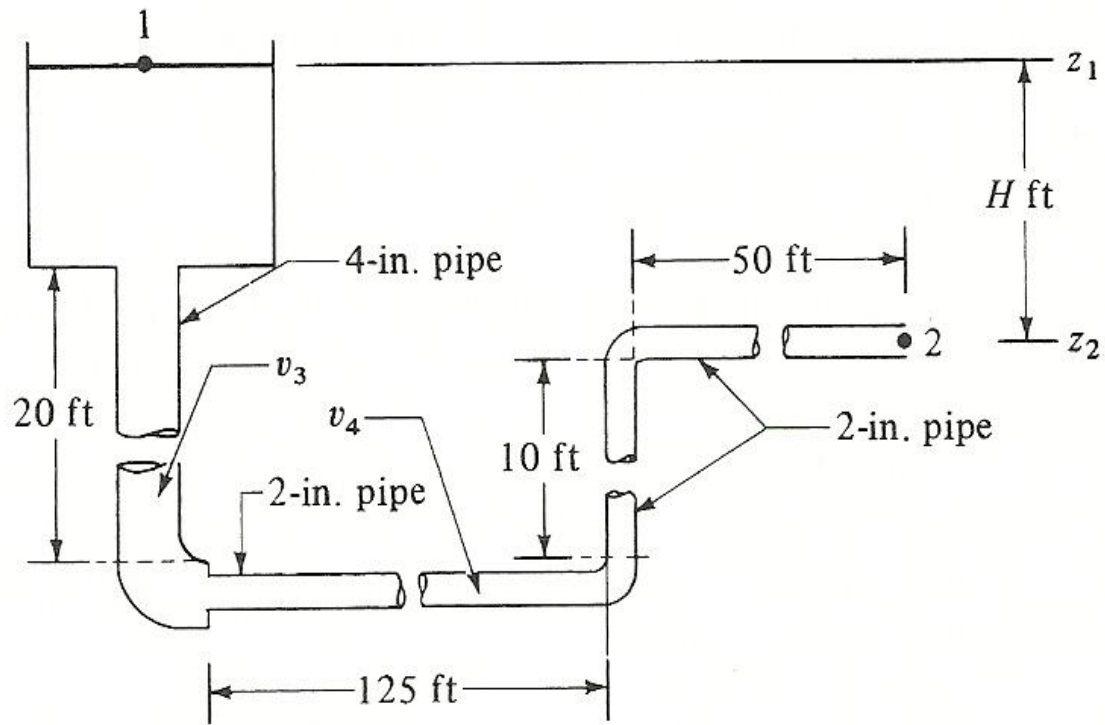

FIGURE 2.10-4. Process flow diagram for Example 2.10-6.